Ասել թէ Բագրատունի եղբայրները ձեռք բերին Ախուրեանի ամբողջ հովիտը եւ Տայք, եւ քանի որ Դարոյնք եւս չթողին, ուրեմն նրանց երկիրը տարածւում էր Կողովտից մինչեւ Սպեր:

Այս յաջողութեան համար է, որ Աշոտ կոչւում է նաեւ Քաջ:

Ուղիղ հարիւր տարի առաջ Աշոտի նախնիքներից մէկը, Սմբատ Բիւրատեան, թողեց Դարոյնք եւ հաստատուեց Տայքի Թուխար բերդը, որպէս զգուշութիւն ի իսմայելացւոց (Ղեւոնդ, էջ 47):

Կայսիկ եւ Ութմանիկ արաբները ցանկալի հարեւաններ չէին բնաւ:

Գնունեաց տունը, որ ապրում էր Աղիովիտ գաւառում, շուտով զգաց նոր դրացիութեան դառնութիւնը եւ դիմեց Աշոտին: Հազար մարդով Աշոտ մտաւ Աղիովիտ, հանեց Գնունեաց տոհմը, տարաւ բնակեցրեց Տայք:

Այս կտրուկ միջոցը բացատրելու է նրանով, որ Գնունիք նեղւում էին ոչ միայն հարեւան արաբացիներից, այլ եւ արաբ իշխանութիւնից: Մոռանալու չէ, որ նրանք եւս մասնակցել էին Մամիկոնեանց ապստամբութեան ի դէմս Վահան Գնունու, որ կոչւում էր Դաշնակ (երաժիշտ եւ ոչ դաշոյն):

Նոյն ժամանակները տեղի ունեցաւ նաեւ Շապուհ եւ Համամ Ամատունեաց իշխանների գաղթը 12 հազար մարդով դէպի Տայք, այնտեղից Պարխար լեռները: Այրուձին եւ իշխանները մտան բիւզանդական բանակը, իսկ հասարակ ժողովուրդը հաստատուեց այնտեղ, որ ցայժմ էլ կոչւում է Համշէն, այսինքն՝ Համամաշէն, Շապուհի որդու Համամի անունով: Եթէ ստոյգ է, որ Ամատունիք ապրում էին Արտազի շրջանում, անհաւանական չէ ընդունել, որ այս չուն եւս արդիւնք էր նոյն վատ հարեւանութեան մի կողմից Կայսիկ ցեղի, միւս՝ Դուինի արաբների:

Աշոտի եւ Շապուհի առաջին նուաճողական փորձերը յաջողեցին:

Հանգամանքները նպաստաւոր էին: Հայ շարժման հետ զուգարար ընթանում էր պարսկականը: Յուզումները բազմանում էին եւ պատրաստում էին մեծ փոթորիկ: Աբբասեան հարստութեան յաղթանակը կատարուած էր պարսիկ ոյժերի օժանդակութեամբ: Իրանական ազդեցութիւնը աճում էր հետզհետէ:

Առաջին խռովութիւնը ընդդէմ Օմայեան տանը ի նպաստ Աբբասեանների, որ տեղի ունեցաւ Խորասանում, ամն Աբու-Մուսլիմ պարսիկի գործն էր: Հարուն-ալ-Ռաշիդի օրով Աբու-Մուսլիմի քարտուղարը Աստա ալ Մոկաննա խմորեց քաղաքական մեծ շարժում ընդդէմ արաբների, թաղնուելով կրօնական վարագոյրի ետեւ:

Աստա հռչակեց ինքն իրեն որպէս մարմնացեալ աստուած: Նրա գործունէութեան ասպարէզը արաբական Հայաստանի արեւելեան ծայրերն էին աւելի քան բուն Ատրպատականը: Փայտակայանն էր նոր աստուծու ընտրեալ վայրը, արաբական Բայլական քաղաքը, որ գտնւում էր Պարտաւից 14 փարսախ (մօտ 80 քիլոմ.) հեռաւորութեան վրայ դէպի Երասխ ուղղութեամբ:

Արաբ փորձառու զօրավարները եկան պատժելու օտարոտի աղանդաւորին: Չկարողացան: Վարդանակերտի մօտ ճակատեցին, յաղթեց Աստա եւ գնաց ու առաւ Քալաթ ալ Կիյար (չների բերդ) կոչուած ամրոցը, որ Սիւնիքի սահմաններում է, որոնելու: Պարտաւից նոր զօրք եկաւ, դարձեալ ձախողեց եւ զօրապետները ընկան կռւում:

Աստա ալ Մոկաննա խրախուսուած արշաւեց Դուին եւ պաշարուած պահեց չորս ամիս: Եւ դարձաւ Բայլական:

Հարուն ալ Ռաշիդ ղրկեց իր երկու նշանաւոր զօրավարները, մեզ ծանօթ Եզիդ Բ. Մազիադ ալ Շարայնի եւ Եահեա ալ Հարաշի: Մէկը մտաւ Ատրպատական 12 հազարոց գնդով, միւսը՝ Հայաստան 10 հազար մարդով: Երկուսը միացան յարձակելու աղանդաւորի վրայ: Սակայն, Աստա մեռել էր արդէն եւ նրան յաջորդել Բայլականցի ոմն Սական, աղանդաւորի մերձաւոր բարեկամը:

Առաջին անյաջողութիւնից յետոյ բայլականցիք լքեցին ապստամբին եւ ընդունեցին քաղաք ամիրապետի զօրավարներին: Սական փախաւ Քալաթ ալ Կիլար ամրոցը, բայց յետոյ ստիպուեց զէնքը վայր դնել եւ ներում խնդրել Խալիֆի զօրավարներից: Եզիդ Բ. Մաչխադ բարւոք համարեց ղրկել նրան ամի-